

Kultforfatteren J.G. Ballard – mannen bak *Crash* – har et skjevt blikk på tingenes enormt viktige plass i vår tilværelse. Selv om han nok likte å provosere, var hans ærend ikke først og fremst å sjokkere.

I fremtidens vold

I boken *Extreme Metaphors – Interviews with J.G. Ballard 1967–2008* kan man lese nærmere femti utvalgte intervjuer med engelskmannen. Han er kjent som *science fiction*-forfatter, en merkelapp han også brukte om seg selv, samtidig som han ønsket å distansere seg fra den klassiske oppfatningen av denne sjangeren.

Ballard var ikke interessert i romskip som krysset universet på vei til ukjente planeter. Det som opptok ham var menneskets indre: Han mente at teknologien, reklamen og massemediene på sett og vis hadde vrent vår erfaringsverden, slik at det var det ytre som var blitt fantasiens domene, mens det indre landskapet nå var realitetenes siste utpost. Forfattere trengte ikke lenger finne opp fiksjonen, den var allerede der: utfordringen besto i å tilføre virkeligheten.

Tilbakeskuende litteratur

I et av de tidlige intervjuene (fra 1971) hevder Ballard at mens det i den figurative kunsten hadde funnet sted en revolusjon rundt 1860, så var det ikke skjedd noen lignende omveltning innen litteraturen i det hele tatt. Malere og skulptører lever stadig under press fra samtiden for å kunne forstå og gjenskape den, men bøker handler alltid om å gjenfortelle «det som skjedde der og da».

Dette gjør litteraturen evig tilbakeskuende og følgelig fanget i tradisjonen.

Et annet sted, i 1974, sier han at det er en *science fiction*-forfatters jobb å leve på baugbølgen og skrive derfra – et par minutter, om ikke et par år, foran alle andre. De bør ifølge Ballard forsøke å forutse hvilken retning verden er i ferd med å ta, for å kunne komme med sine advarsler eller oppmuntringer.

Ballard og Kafka

J.G. Ballard er, i selskap med Kafka og et knippe andre, én av svært få forfattere hvis navn er blitt til selvstendige adjektiver.

Ifølge *Collins English Dictionary* betegner «*Ballardian*» noe som er preget av «dystopisk modernitet i gufne menneskeskapte landskaper, i tillegg til psykologiske konsekvenser av den teknologiske, sosiale og miljømessige utviklingen». Hans bøker er gjerne preget av vold og undergangsstemning, men ifølge ham selv (1975) er de mer enn noe annet fortellinger om personlig forvandling og oppvåkning. Han var heller ingen tradisjonsbundet estetiker: måten han beskriver betongstrukturer er ambivalent, for han hevder å se stor skjønnhet i parkeringshus, flyplasser og «*cloverleaf junctions*» (1974).

Et sted trekker han til og med frem den unike prakten som en sjø dekket av lysende, metallisk skum kan besitte (1975).

Sex og teknologi

Et av Ballards mest kjente sitater er ligningen som sier at «fremtiden er lik sex multiplisert

Profil

James Graham Ballard

- Forfatter, født i Shanghai i 1930, død i 2009.
- En av de fremste forfatterne innen «den nye bølge» av *science fiction* på 1960-tallet.
- Ble kjent for et større publikum med romanen *Solens rike*, som kom ut i 1984 (norsk utgave i 1989).
- Utmerket seg med underholdende, bisarre og provoserende fortellinger.

Fakta

Les boken

Extreme Metaphors Interviews with J.G. Ballard 1967–2008

- Redigert av Simon Sellars, Dan O'Hara
- Fourth Estate

med teknologi», og med dette mener han at fremtiden vil bestemmes av hvilke organiske uttrykk våre personligheter – våre liv – vil komme opp med i møte med teknologien (1974).

Dette er nok kjernen i hans forfatterskap: altså et skjevt blikk på tingenes enormt viktige plass i våre tilværelser – skjevt, for han beskriver helst ikke deres opprinnelige funksjon eller mening – og de konsekvenser dette har for oss. Han visste at alle nye produkter en dag skulle bli søppel, og sannsynligvis være det for mesteparten av deres tilmålte tid.

Ballard ønsket også å avdekke vår fascinasjon for vold, særlig slik vi lar det dominere massemedia, selv om dette er noe de færreste vil vedkjenne seg. Samtidig sier han (1971) at den vanligste form for erfaring med vold i dag finner sted inne i hodene våre, i fantasien, i det som må være det minst egnede stedet til å håndtere den slags.

Barndom i Shanghai

Til tross for sin sjenerøse produksjon er kultforfatteren Ballard nok mest kjent gjennom filmatiseringen av to av hans bøker: David Cronenbergs ikke helt vellykkede *Crash* (boken fra 1973, filmen 1995), og Steven Spielbergs langt bedre *Empire of the Sun* (hhv. 1984 og 1987). Den siste, basert på en roman Ballard skrev om sin barndom i Shanghai, der han for en stor del var internert i en japansk fangeleir, er først og fremst god på grunn av den historiske konteksten. *Crash*, som overfladisk sett handler om en gruppe mennesker som dyrker det seksuelle potensial i bilulykker og lemlestedede kropper, er derfor en bedre inngang til Ballards univers, men da altså helst gjennom boken.

Menneskets naturtilstand

Crash og de påfølgende romanene *Concrete Island* (1974) og *High Rise* (1975) utgjør en trilogi som sannsynligvis betegner høyden i Ballards forfatterskap. Den siste av disse handler om en gruppe mennesker som lever i en hobbesiansk naturtilstand, en alles krig mot alle, men i et høyt utviklet samfunn.

High Rise beskriver en moderne boligblokk med egne supermarkeder, restauranter og skoler. Men denne situasjonen av selvforsynthet gjør at høyblokkens 2000 innbyggere ikke lenger føler seg avhengige av hverandre, og både mennesker og bygning forfaller raskt. Heise- ne blir stengt én etter én, svømmebassengene fylles med søppel og hundelik og korridorene stinker urin og det som verre er.

Ingen lykkelig primitivisme

En av karakterene filosoferer: «Det ville være et feiltrinn å anta at vi alle beveger oss mot en tilstand av lykkelig primitivisme. Modellen her synes ikke å være *den edle villmann*, men heller våre ikke-uskyldige postfreudianske selv, fylt av raseri mot all den krampaktig overbærende pottetreningen, overdrevent dedikert til am-

ming og evig hengivenhet mot barna – åpenbart en farligere mikstur enn noe som våre viktoriaanske forfedre måtte takle. Hver eneste én av våre naboer hadde lykkelige barndommer, men de er allikevel fulle av sinne. Kanskje de ikke kan utstå tanken på at de aldri fikk sjansen til å leve ut sine perversiteter ...» En av Ballards store styrker som forfatter er at han fanger leseren i et hjørne og tvinger henne til å godta hans premisser. Det kan være en klaustrofobisk opplevelse å hengi seg til en av hans bøker, for han lar aldri leseren glemme hva de handler om.

Langt forfatterskap

En annen linje i hans forfatterskap går fra de første novellene publisert i *Vermilion Sands* (1971, på norsk *Luftspeil*) – samt den lille perlen *Low-Flying Aircraft* (1975) – til noen av hans sene romaner, som *Cocaine Nights* (1996) og *Super-Cannes* (2000). I *Vermilion Sands* er vi i en marerittaktig utgave av California, på en strand uten vann, der alt fra blomster til skulpturer og boliger (!) har egne liv.

Senere ble Ballard fascinert av den spanske Solkysten, som til de grader er tilpasset de rikes behov for å fylle den evige tomheten i sin egen fritid. Og som vanlig legger han til noe dunkelt og urovekkende, gjennom blant annet å fokusere på den økende besettelsen for sikkerhet i form av kontrolltårn, avlyttinger, væpnede vakter og elektroniske nøkkelkort.

En ting har han ytret sikkert om fremtiden, og det er at den vil være ytterst «*boring*»: «Herregud, [det 20. århundre] begynte med Wrightbrødrenes flytur, og halvveis igjennom dro de til månen, mens det ene vitenskapelige mirakelet etterfulgte det andre. Og så slutter det nå med at folk sitter inne i sine små befestede villaer og ser på endeløse repriser av *The Rockford Files* mens overvåkingskameraene sveiper gaten utenfor. [...] Det er som et mareritt.» (1996).

Ballard i dag

Det er slående i hvor stor grad Ballards utallige romaner og noveller – fra de første ikke-lineære eksperimentene, via storby- og forstadsdystopiene og de lett surrealistiske selvbiografiene til de konspiratoriske kriminalromanene mot slutten – har påvirket kunstnere, arkitekter og urbanister. Dette kan bare bety at han virkelig treffer en nerve hos dem som leser ham, og at ethvert samfunns urfrykt for at sivilisasjonen man så møysommelig har bygget opp allikevel skulle hvile på sandgrunn, er lettere å vekke til live enn all ordenen på overflaten kan gi inntrykk av. Hos Ballard kan strukturer av stål og betong smuldre som korthus på et øyeblikk. Det er viktig å ha i bakhodet at selv om Ballard nok likte å provosere, så var hans ærend ikke først og fremst å sjokkere. Hans forfatterskap garanteres kun evig liv dersom man leser bøkene som sosiale kommentarer.

Men hans metaforer er nådeløse.

Fredrik Giertsen

J.G. Ballard er, sammen med blant andre Kafka, en av svært få forfattere hvis navn er blitt til selvstendige adjektiver. FOTO: JOHN LAWRENCE